Original Article Open Access

Child Rights Journal

2021; 3(11): 1-12

Journal Homepage: http://childrightsjournal.ir

International ThinkTank of Human Dignity | The Iranian Association of Medical Law | The Iranian Association of Child Rights

The Effects of Instagram on the Deviation from the Ideal Family Model in the Constitution of the Islamic Republic of Iran with an Emphasis on the Situation of Children

Bahareh Davary Dolat Abady[1]

1. Department of Criminal Law and Criminology, Ashrafi Esfahani University, Esfahan, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Protection of the family as one of the most important social foundations in many societies, especially the Iranian-Islamic society, has been emphasized strongly, as it has been given special attention in the Constitution. Children are one of the main elements of this fundamental institution and the guardians of family values and the factor of its continuity and survival. On the other hand, 'Instagram', as one of the popular social networks in today's world, is a platform for exchanging information and images, advertising and making money, sharing scientific, educational, entertainment contents, spending free time and getting to know new people and different cultures; But this modern tool of technology, while useful and popular, especially in relation to the family and children, can be destructive and dangerous. The purpose of this study is to examine the negative effects of the Instagram social network on the deviation from the ideal family model considered by the Constitution, with an emphasis on the situation of children.

Method: This study was done by descriptive method and using library resources.

Results: Instagram is a transnational platform and a place where different and sometimes contradictory cultures, norms and values meet. Undeniable disadvantages of the virtual space and especially Instagram, such as: its fake attraction and far from reality, followed by the reduction of real social relationships and distance from the family environment, and creating and inducing feelings of dissatisfaction, boredom, etc. can threat the ideal family foundation in the Constitution of the Islamic Republic of Iran and caused irreparable damage to it.

Conclusion: Instagram can be a ground for new economic exploitation (using children to earn money) or cultural influence and thus lead to damage to the privacy and independence of the child and his/her healthy upbringing and as a result weaken the position of child in the family.

Keywords: Family, Ideal Model, Cyberspace, Instagram, Children

Corresponding Author: Bahareh Davary Dolat Abady; **Email:** davarybahar@gmail.com

Received: August 12, 2021; **Accepted:** September 18, 2021

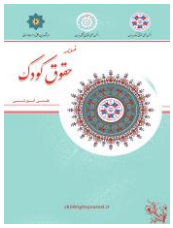
Please cite this article as:

Davary Dolat Abady B. The Effects of Instagram on the Deviation from the Ideal Family Model in the Constitution of the Islamic Republic of Iran with an Emphasis on the Situation of Children. Child Rights Journal. 2021; 3(11): 1-12.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

This Open Access Article Distributed under the Terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 (CC BY-NC 4.0)

مقاله پژوهشی
دسترسی آزاد

فصلنامه حقوق کودک

دوره سوم، شماره یازدهم، پاییز ۱۴۰۰، صفحات ۱۲-۱

Journal Homepage: http://childrightsjournal.ir

انجمن علمی حقوق کودک ایران
انجمن علمی حقوق پزشکی ایران
اندیشکده بین المللی کرامت انسانی

مظاهر تأثیرگذاری اینستاگرام بر انحراف از الگوی مطلوب خانواده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر وضعیت کودکان

بهاره داوری دولت‌آبادی[۱]

۱. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی، اصفهان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حفظ نهاد خانواده به مثابه یکی از مهم‌ترین بنیادهای اجتماعی در بسیاری از جوامع به خصوص جامعه ایرانی- اسلامی مورد تأکید بسیار قرار گرفته آن‌طور که در قانون اساسی به آن توجه ویژه‌ای شده است. فرزندان از عناصر اصلی این نهاد بنیادین و حافظان ارزش‌های خانواده و عامل استمرار و بقای آن هستند. از طرفی اینستاگرام به مثابه یکی از شبکه‌های اجتماعی محبوب دنیای امروز بستری برای تبادل اطلاعات و تصاویر، تبلیغات و کسب درآمد، اشتراک‌گذاری مطالب علمی، آموزشی، سرگرمی، گذران اوقات فراغت و آشنایی با افراد جدید و فرهنگ‌های متفاوت است؛ لیکن این ابزار روزآمد تکنولوژی در عین سودمندی و محبوبیت، به ویژه برای نهاد خانواده و کودکان و نوجوانان، می‌تواند مخرب و خطرناک باشد. هدف این مطالعه بررسی آثار سوء شبکه اجتماعی اینستاگرام بر انحراف از الگوی مطلوب خانواده مورد توجه قانون اساسی با تأکید بر وضعیت کودکان است.

روش: این تحقیق به صورت توصیفی و با استفاده از شیوه کتابخانه‌ای به انجام رسیده است.

یافته‌ها: اینستاگرام، بستری فراملی و محل تقابل فرهنگ‌ها و هنجارها و ارزش‌های متفاوت و گاهی متناقض است. معایب غیرقابل انکار فضای مجازی و بالأخص محیط اینستاگرام مانند: جذابیت پوشالی و به دور از واقعیت آن و به دنبال آن کاهش روابط اجتماعی حقیقی و دوری از محیط خانواده و ایجاد و القای احساس نارضایتی، دل‌زدگی، و ... می‌تواند بنیاد خانواده مطلوب را که بسیار مورد توجه و اهتمام قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است مورد هدف قرار داده و بر پیکره آن صدمات غیرقابل جبرانی وارد آورد.

نتیجه‌گیری: محیط اینستاگرام می‌تواند زمینه مساعدی برای بهره‌کشی نوین اقتصادی (استفاده از کودکان برای کسب درآمد) یا تأثیرگذاری فرهنگی باشد و از این طریق منجر به ورود آسیب به حریم شخصی و استقلال کودک و تربیت سالم او و در نتیجه تضعیف جایگاهش در خانواده شود.

واژگان کلیدی: خانواده، الگوی مطلوب، فضای مجازی، اینستاگرام، کودکان

نویسنده مسئول: بهاره داوری دولت‌آبادی؛ **پست الکترونیک:** davarybahar@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۱؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۴۰۰/۰۶/۲۷

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Davary Dolat Abady B. The Effects of Instagram on the Deviation from the Ideal Family Model in the Constitution of the Islamic Republic of Iran with an Emphasis on the Situation of Children. Child Rights Journal. 2021; 3(11): 1-12.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

مقدمه

پیشرفت روزافزون تکنولوژی و به‌روزآوری ارتباطات در سال‌های اخیر کاملاً مشهود و غیرقابل کتمان است. جوامع و افراد آن، پیوسته در پی پیشرفت روزافزون و بهره‌وری از امکانات روزآمد دنیا نظیر اینترنت و فضای مجازی در جهت رفاه حال خویش و برآوردن نیازهایشان هستند. یکی از مهم‌ترین این نیازها نیاز به ارتباط با جهان پیرامون و گسترش ارتباطات فرهنگی، اجتماعی و... است که فضای مجازی (و بسترهای آن نظیر اینستاگرام) به‌خوبی از عهده برآوردن این نیاز بر می‌آید. همان‌طور که نمی‌توان تمامی مزایای پرسودی که استفاده از این فضا برای افراد در پی دارد (نظیر؛ محلی برای گذران فراغت، آشنایی با فرهنگ‌ها، سودمندی‌های اقتصادی ناشی از جذابیت بصری، اشاعه مطالب علمی، آموزشی، سرگرمی و...)، را نادیده انگاشت، همچنین باید اعتراف نمود که در صورت استفاده ناصحیح و غیرآگاهانه می‌تواند بسیار مخرب و مضر باشد.

خانواده نخستین و مهم‌ترین بنیاد اجتماعی است که در بسیاری از جوامع به خصوص جامعه ایرانی-اسلامی بر حفظ کیان آن تأکید مؤکد شده به طوری که اصل دهم از قانون اساسی ایران اذعان می‌دارد :«از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد» که این خود نشان از اهمیت ویژه خانواده در نگاه فرهنگ ایرانی-اسلامی است.

از طرفی، کودکان شاکله اصلی و مهم این بنیاد هستند که وارثان ارزش‌ها و هنجارهای درون خانواده، برای نسل‌های بعد تلقی می‌شوند، که باید مورد توجه و اهمیت دوچندان قرار گیرند. این بنیاد مهم (خانواده) و بالأخص فرزندان و کودکان در صورت عدم اهتمام کافی و محافظت در برابر آسیب‌های ناشی از فضای مجازی، می‌تواند در برخورد با ناهنجاری‌ها و مضرات این فضا به ویژه شبکه‌ای با خصایص اینستاگرام، شکننده باشد و تحت تأثیر معایب غیرقابل انکار آن نظیر کاهش روابط اجتماعی حقیقی در پی مشغولیت به فضای مجازی، بهره‌کشی والدین از کودکان در جهت کسب لایک (تأیید) و بازدید و به دنبال آن کسب سود و منفعت، دور ساختن کودکان از خود حقیقی، آسیب‌های رفتاری ناشی از تغییرات زودهنگام در زندگی کودک، دوری از خانواده، احساس نارضایتی، دل‌زدگی، خودباختگی فرهنگی در نتیجه القای سبک‌های زندگی ناسالم و غیرمتعارف و نامطلوب و... قرار گیرد. با توجه به اهمیت بنیان خانواده و حفظ کیفیت آن در چارچوب فرهنگ اصیل ایرانی-اسلامی، ضرورت دارد تا شبکه اجتماعی اینستاگرام از منظر تأثیراتی که بر انحراف نسبت به الگوی سالم زندگی در چارچوب مناسبات خانوادگی برجای می‌گذارد، مورد بحث و مطالعه قرار گیرد.

روش

این مطالعه به روش توصیفی انجام شده است. همچنین گردآوری اطلاعات تحقیق با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای (اسنادی) به انجام رسیده است.

یافته‌ها

۱. خانواده و جایگاه آن در قانون اساسی: در جوامع انسانی، خانواده به گروهی از افراد اطلاق می‌شود که با یکدیگر از طریق هم‌خونی، تمایل سببی، یا مکان زندگی مشترک، وابستگی دارند. خانواده در بیشتر جوامع، نهاد اصلی جامعه‌پذیری کودکان به شمار می‌رود (۱).

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

سازمان ملل متحد (۱۹۹۴) نیز در آمار جمعیتی خود، خانواده را چنین تعریف می‌کند: «خانواده یا خانوار به گروه دو یا چند نفره‌ای اطلاق می‌شود که با هم زندگی می‌کنند؛ درآمد مشترک برای غذا و دیگر ضروریات زندگی دارند و از طریق خون، فرزندخواندگی یا ازدواج، با هم نسبت دارند. در یک خانواده ممکن است یک یا چند خانواده زندگی کنند، تمام خانوارها، هم خانواده نیستند».

انسان شناسان به‌طور کلی نهاد خانواده را این‌طور طبقه‌بندی می‌کنند: مادرتباری (مادر و فرزندان او)، زناشویی (زن و شوهر، و فرزندان؛ که خانواده هسته‌ای نیز خوانده می‌شود)، و خانواده گسترده (هم‌خونی) که در آن پدر و مادر و فرزندان با دیگران مثلاً خویشاوندان در مکان مشترکی زندگی می‌کنند (۲).

به نوعی مهم‌ترین و کوچک‌ترین جامعه، خانواده است که از افراد دارای نسبت تشکیل می‌شود و پدر ریاست آن را برعهده دارد. مادر نیز نقش مهم، محوری و بسزایی در شکل‌گیری خانواده و تربیت فرزندان دارد.

خانواده از نگاه جامعه‌شناسان، نخستین و مهم‌ترین «نهاد» اجتماعی دانسته می‌شود. به همین دلیل چگونگی مراودات و روابط اعضای خانواده با یکدیگر در حقیقت پایه‌های شخصیتی و الگوهای رفتاری آدمی را شکل می‌دهد. هرچند باید گفت در دوران مدرن متأثر از ارزش‌های مدرنیسم و پست‌مدرنیسم، گونه‌های متعددی از «خانواده» مورد تأیید و توجیه قرار گرفته است (۳) که چه بسا برخی از صورت‌های آن با چالش‌های اخلاقی و فرهنگی در ملل مختلف و از جمله الگوی مطلوب بافتار خانواده در نظام‌های ارزشی باشد.

تشکیل خانواده در منظر اسلام نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. خانواده هر چند از نظر جمعیت، یک جامعه بسیار کوچک به شمار می‌رود اما اسلام به منظور سالم‌سازی جوامع بزرگ‌تر انسانی، اهتمام ویژه‌ای نسبت به سلامت بنیان خانواده دارد. خانواده مهم‌ترین مکانی است که در آن باورها و اعتقادات دینی، ارزش‌های اخلاقی و هنجارهای اجتماعی از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌گردد. از طریق خانواده است که نسل بعدی با دنیای پیرامونی آشنا می‌شوند، چگونگی معاشرت و روابط اجتماعی با دیگران را می‌آموزند و راه و رسم زندگی، اخلاق و آداب و رسوم اجتماعی را فرا می‌گیرند (۳).

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در بطن خود نهاد خانواده و ارزش و اهمیت ویژه آن را مورد امعان نظر قرار داده است و در این رابطه در اصل دهم چنین اشعار می‌دارد:

«از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان‌کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.»

آنچه در متن این اصل جای گرفته است، نشان از اهمیت ویژه‌ای است که قانون اساسی کشور ایران برای نهاد خانواده قائل شده است به طوری که تأکید دارد تمامی قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوطه الزاماً باید در جهت تسهیل تشکیل این نهاد و همچنین پاسداری از قداست آن و استواری چارچوب روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی و آموزه‌های دینی باشد.

۲. ردپای اینستاگرام و تأثیر آن بر کیفیت زندگی کودکان در خانواده: با ظهور شبکه اجتماعی اینستاگرام و محبوبیت جهانی آن به واسطه ویژگی‌های فنی و طراحی و جلوه پرزرق و برق این شبکه که آن را از بسیاری دیگر متمایز نموده است به رغم ایجاد فرصتی برای افزایش سطح ارتباطات انسانی و فرهنگی، تهدیدهای غیرقابل انکاری در بستر این فضا (که خود تا حدی انعکاس ویژگی‌های مبتنی بر نحوه اشتراک و

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

هم‌رسانی داده‌ها و سیاست‌های مدیران و طراحان این شبکه اجتماعی است)، برای جوامع انسانی نمایان شد. این رنگ و لعاب مجازی باعث شد که حقوق برخی طیف‌ها از جمله کودکان مغفول واقع شود. زمانی که افراد جامعه از آزاردیدگی یک انسان دیگر به خصوص اگر یک کودک باشد، مطلع می‌شوند، نسبت به آن شدیداً واکنش نشان می‌دهند و با کودک آزاردیده همدلی و عطوفت می‌کنند و یا حتی برای کاهش درد همنوعشان (کودک) در عمل هم کاری انجام می‌دهند، مثلاً اقدامات مالی و یا عملی انجام می‌دهند. همین‌طور در چنین مواقعی نسبت به فرد آزاردهنده حس نفرت پیدا می‌کنند و دوست دارند فرد عواقب رفتار سوء خود را ببینند. اما همیشه این‌طور نیست و گاهی در فضای مجازی (اینستاگرام) برعکس این ماجرا اتفاق می‌افتد.

توضیح این‌که در زمره مشکلاتی که امروزه به واسطه ناآگاهی افراد و جدید بودن پدیده رسانه‌ها و شبکه‌های مجازی در حال گسترش است. بهره‌کشی از کودکان در فضای مجازی با هدف درآمدزایی و کسب منافع ناشی از شهرت از سمت والدینشان است. مسأله‌ای که نهاد ارزشمند خانواده را با چالش جدی مواجه می‌کند. متأسفانه والدین و دنبال‌کنندگان این کودکان همگی به نوبه خودشان در آسیب رساندن و آزار کودکان سهیم هستند. اینستاگرام از جذابیت بصری فوق‌العاده بالایی برخوردار است و همین مسئله کافی است تا عده‌ای را به سمت تقلید کورکورانه و بدون آگاهی، نسبت به آنچه که می‌بینند سوق دهد. با توجه به اغراق‌آمیز بودن فضای اینستاگرام و فاصله نه‌چندان کم و کوچک زندگی حقیقی و آنچه که در معرض دید قرار می‌گیرد وجود این‌گونه مسائل به موازات عدم آگاهی و اطلاع دقیق و به صرف هیجانات لحظه‌ای و شاید دیده شدن و در معرض دید قرار گرفتن باعث آن شده تا در بعضی خانواده‌ها زندگی کودکان و فرزندان خانواده نیز تحت تأثیر این فضا (اینستاگرام) قرار بگیرد. امروزه در اینستاگرام شاهد عکس و فیلم‌هایی از کودکان هستیم با موضوعات مختلف و در حالات متفاوت به طوری که حتی برخی از والدین، از غذا خوردن تا نوع حرف زدن و لباس پوشیدن فرزندشان فیلم و عکس می‌گیرند و در این فضا انتشار می‌دهند. هر چه این تصاویر و ویدیوها بیشتر لایک (تأیید) شوند و باعث افزایش فالوور (دنبال‌کننده) برای صفحه شوند، والدین کودک را مصمم‌تر و باانگیزه‌تر از قبل برای بارگذاری فیلم‌های مختلف دیگر از کودکشان می‌کند؛ به طوری که، کودک در دنیای کودکی خود تبدیل به ابزاری برای والدین شده است برای رسیدن به مقاصد و مغارض گوناگون آن‌ها. چنین کودکی حریم خصوصی نخواهد داشت زیرا هر جا که می‌رود، دوربین موبایل پدر یا مادر بالای سر او است تا از تمامی حرکات کودک فیلم بگیرند و در اینستاگرام بارگذاری کنند. طبیعتاً افزایش محسوس انجام این نوع از رفتار در جامعه آسیب‌هایی جدی برای کودک به همراه دارد.

حال در ادامه به بررسی چگونگی تأثیر اینستاگرام بر زندگی کودکان و کاهش کیفیت زندگی آن‌ها می‌پردازیم.

۲-۱. اثرگذاری غیرمستقیم (از طریق مشغولیت والدین و اهمال در نگاه‌داری و تربیت کودکان): یکی از خصایص ذاتی اینستاگرام، مفرح بودن و سرگرم‌کننده بودن فضای آن است به طوری که افراد با هر سلیقه و عقیده‌ای که باشند، باز می‌توانند در محیط اینستاگرام به گردش بپردازند و از مطالب متنوع با موضوعات گوناگون بهره‌مند شوند و این بدان معناست که، افراد می‌توانند مدت‌زمان بسیار زیادی از زندگی روزمره خویش را به اینستاگرام اختصاص بدهند، بی آن‌که متوجه گذر زمان و عدم استفاده صحیح از وقت گردند و این دقیقاً همان مسئله مهمی است که می‌تواند منجر به بروز اهمال

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

توسط والدین در نگهداری و تربیت کودکان بشود. پدر و مادر اگر مشغول سیر در فضای مجازی اینترنت و بلاخص اینستاگرام باشد، دیگر زمانی برای اختصاص‌دادن به تربیت فرزند خویش پیدا نمی‌کند و یا مدت‌زمان اختصاص‌یافته برای گذراندن اوقات با فرزند خود را کاهش می‌دهد تا بتواند در محیط مجازی و فضای اینستاگرام فعال باشد. این مسئله می‌تواند خطراتی (از جهات جنبه تربیتی) برای فرزندان به دنبال داشته باشند. از طرفی از حیث نقش الگویی والدین در خانواده برای کودکان نیز استفاده مفرط از فضای مجازی و اینستاگرام که به عنوان شبکه‌ای جذاب مصداق بارز اعتیاد به فضای مجازی است، این موضوع حائز اهمیت است. کودک زمانی علاقه‌مند به مطالعه خواهد بود که در دستان پدر و مادر خود کتاب مشاهده کند و اگر به جای آن، پدر و مادر خود را همیشه و در همه‌وقت در حال گشت‌وگذار در گوشی موبایل و محیط اینترنت و اینستاگرام ببینند خود نیز به این فضا روی آورده و برای گذران اوقاتشان به جای مطالعه و استفاده صحیح و مفید از وقت و یا پرداختن به تفریحات مفرح سالم و فیزیکی مثل ورزش و یا پیاده‌روی و یا بازی‌های جمعی، به فضای مجازی (اینستاگرام) و دنیای درون آن متوسل می‌شود.

۲-۲. اثرگذاری مستقیم (از طریق استفاده ابزاری از کودکان در جهت کسب منافع والدین از طریق اینستاگرام): امروزه با گسترش تکنولوژی و به دنبال آن پدیدآمدن فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی پرطرفدار، شاهد انتشار فیلم و عکس‌هایی از کودکان هستیم. والدین گاهی از غذا خوردن کودکان تا حتی نوع صحبت کردن، لباس پوشیدن، راه رفتن، بازی کردن و به طور کلی تمام لحظات زندگی فرزندانشان را عکس و فیلم می‌گیرند تا آن‌ها را در فضای مجازی (اینستاگرام) منتشر کنند و لایک (تأیید) و کامنت (نظر) بگیرند و فالوور(دنبال‌کننده) جذب کنند. تعداد این لایک‌ها و کامنت‌ها هرچقدر بیشتر باشد صفحه فالوور بیشتری پیدا خواهد کرد و این یعنی انگیزه برای والدینی که به دنبال داشتن صفحات پربازدید هستند؛ و از طریق این میزان مخاطب و میزان بازدید، به دنبال سود می‌باشند، زیرا افزایش فالوور و میزان لایک و بازدید صفحه در شبکه‌های اجتماعی مانند اینستاگرام می‌تواند منبع کسب درآمد خوبی برای افراد و خانواده تلقی شود. والدین با قبول تبلیغات در صفحه اینستاگرامی کودکشان درآمدزایی می‌کنند و این یعنی کودک با تمام معصومیت و کودکی‌اش و در درون همان دنیای کودکی خود، به ابزاری در دستان والدین مبدل شده تا آنان را به مقصود خویش و کسب درآمد از این طریق برساند. این نوعی نقض حریم خصوصی، سوء استفاده و کودک‌آزاری محسوب می‌شود به دلیل اینکه کودکان برای لذت بردن از زندگی و قرار گرفتن در مسیر رشد متعادل و سالم آفریده شده‌اند لذا باید خانواده‌ها در جهت رشد و بازی کودکان بسترهای درستی فراهم کنند اما متأسفانه استفاده ابزاری از کودکان مشاهده شده و این وضعیت برای چنین کودکانی تفاوت چندانی با کودکان کار ندارد.

این در حالی است که اطفال مورد حمایت قانون هستند، به طوری که قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در جهت حمایت از تمامیت جسمی و روحی طفل مقرراتی را در خود بیان داشته است و از جمله در ماده ۱۵ به صراحت شخصی که مرتکب بهره‌کشی اقتصادی از اطفال و نوجوانان گردد را مجرم دانسته و قابل مجازات قانونی می‌داند و این یعنی قانون نیز مخالف بهره‌کشی از کودکان است؛ ضمن آن‌که به نظر می‌رسد بهره‌کشی صرفاً به معنی واداشتن کودکان به انجام کار نیست (صرفاً کودکان کار) و در جامعه امروز و با پیشرفت تکنولوژی می‌تواند شامل استفاده ابزاری از کودکان در بستر فضای مجازی

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

اینترنت و بالأخص محیط شبکه اجتماعی اینستاگرام نیز باشد (۴).

۲-۳. اثرگذاری مستقیم (آسیب‌های شخصی وارده به کودک به واسطه فعالیت در اینستاگرام): استفاده کودکان به ویژه نوجوانان از اینستاگرام به واسطه عوامل زمینه‌های انحراف تربیتی، در آستانه بلوغ‌بودن، محتواهای خشونت‌بار یا غیراخلاقی که در محیط اینستاگرام به وفور قابل مشاهده است، در تربیت‌یافتن و پرورش این قشر حساس جامعه خلل جدی ایجاد می‌کند. در این وضعیت کارکرد خانواده (و والدین) به عنوان مهد اصلی پرورش کودکان دچار تزلزل خواهد شد.

از طرف دیگر باید دانست که فعالیت کودکان در اینستاگرام، باعث ایجاد یک نیاز نابهنگام و یا به تعبیری زودهنگام در کودک می‌شود که مسیر رشد وی را از روال طبیعی خود خارج می‌کند، این‌گونه است که طفل به سوی وانمودکردن سوق پیدا می‌کند و آن چیزی که نیست را نشان می‌دهد تا تأیید دیگران را دریافت کند و از این رو کودک از «خودش بودن» فاصله می‌گیرد. هنگامی‌که کودک از خودش بودن، فاصله بگیرد. مسیر رشد و تکامل را درست طی نمی‌کند. آسیب‌های بعدی نیز در اثنای بلوغ نمود می‌کنند، هویت کودک به صورت صحیح شکل نگرفته و شخصیت و شاکله وجودی او ممکن است دچار آسیب شود. این قبیل از کودکان نه‌تنها می‌توانند مورد تهاجم آسیب‌های فردی و خانوادگی قرار مگیرند، بلکه آسیب‌های اجتماعی و ملی نیز گریبانگیر آن‌ها خواهد بود (۴).

۳. الگوی مطلوب خانواده از نگاه قانون اساسی: خانواده از مهم‌ترین نهادهای جامعه به شمار می‌آید که گزافه نیست اگر بگوییم سعادت هر اجتماعی در گرو سلامت خانواده است. خانواده کانون اثرگذاری قدرتمند و مرکزی مؤثر برای سامان‌دهی اجتماع و عامل تشکل و نظام‌دهی جامعه است. در دهه اخیر، تهدیدات و آسیب‌هایی نهاد بنیادین خانواده را با چالش روبه‌رو کرده و پیامدهای ناگواری برای آن به بار آورده است. نادیده گرفتن یا انکارکردن تفاوت‌های طبیعی زن و مرد، گسترش روابط آزاد جنسی، رفع محدودیت‌های ارتباط بین زنان و مردان در محیط‌های عمومی و افزایش فرزندان نامشروع، و خشونت‌ها و گسست‌های خانوادگی، نمونه بارزی از تهدیدات و آسیب‌هایی هستند که جوامع امروزی را تحت فشار قرار داده‌اند. منشأ این آسیب‌ها رویکردهایی هستند که از پشتوانه نظریه‌های به ظاهر علمی برخوردارند و در حال گسترش در همه جوامع‌اند.

اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران خانواده را واحدِ بنیادیِ جامعه اسلامی دانسته است، اما در فقه و همچنین در قانون مدنی ایران هیچ‌گونه تعریف روشنی برای خانواده بیان نشده است. با این حال، با توجه به قواعد حقوق مدنی، می‌توان خانواده را گروهی دانست که اعضاء آن، به علت قرابت یا زوجیت، همبستگی حقوقی و اجتماعی پیدا کرده‌اند. این گروه شامل زن، شوهر و فرزندان آن‌ها می‌شود که با ریاست شوهر در کنار هم زندگی می‌کنند (۵). اگرچه خانواده در قوانین حقوقی ایران و بسیاری از کشورها فاقد شخصیت حقوقی است، شماری از حقوق‌دانان از اعطای شخصیت حقوقی به خانواده دفاع کرده‌اند (۶).

اما آنچه که ظاهر و فحوای قانون اساسی ایران با در نظر گرفتن آموزه‌های دینی از نهاد خانواده مورد توجه و تأکید دارد؛ نخست نفس خانواده و تشکیل آن در جامعه است؛ چه اینکه خانواده منشأ حیات مادی و معنوی جامعه به حساب می‌آید و از گذرگاه آن است که کاروان بشریت در عبور از گردنه‌های تاریخی و اجتماعی توفیق می‌یابد. دوم، خانواده هم به واسطه ماهیت ارزشی ذاتی و هم به واسطه کارکردهای فردی و اجتماعی، قداست یافته است و آن

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

خانواده‌ای از چنین ویژگی برخوردار است که منطبق با طبیعت و سرشت انسانی و سنن راستین بشری باشد؛ و سوم، روابط خانوادگی آن زمان که بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد، قادر است نقش و جایگاه سزاوار خود را در قبال اعضا و همچنین جامعه ایفا نماید. لذا وفق قانون اساسی «همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان‌کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد». این همان الگوی مطلوبی است که نه تنها نشأت گرفته از مبانی اسلامی، بلکه منطبق با عرف جامعه ایرانی است که خانواده در آن هسته مهم و محوری به ویژه برای پرورش نسل آتی تلقی می‌شود.

۴. جلوه‌های سوء رفتار و انحراف از الگوی مطلوب خانواده به واسطه اثرپذیری از اینستاگرام: صحبت از میزان تأثیری که اینستاگرام بر زندگی مردم گذاشته است، نیازمند تحقیقات علمی دقیقی است؛ ولی آنچه واضح است متأثرشدن زندگی روزگار کنونی از این شبکه اجتماعی، حتی برای آن‌ها که در آن فعالیتی ندارند، غیرقابل انکار است. در ادامه شایع‌ترین آسیب‌ها و اثراتی که شبکه‌های اجتماعی به ویژه اینستاگرام می‌توانند بر جامعه تحمیل نمایند و نهاد خانواده را از الگوی مطلوب خود دور کنند، مورد اشاره قرار می‌گیرند.

۴-۱. تجمل‌گرایی: با رشد اینستاگرام در ایران و ایجاد صفحات مختلف و تأثیرگذاری که به نوعی سبک‌های زندگی تجملی را تبلیغ و اشاعه می‌کنند، زندگی خانواده‌ها و ارزش‌های آن نیز تحت تأثیر قرار گرفته است. با ظهور پدیده‌ی بلاگر (افراد سرشناس صفحات مجازی که شهرت خود را از فعالیت خاص در این صفحات کسب کرده‌اند)، افرادی مشاهده می‌شوند که با به نمایش گذاشتن ابعاد زندگی شخصی و زناشویی خود و تصاویر فرزندانشان فالوور جذب کرده‌اند و یا گروه دیگر با انجام و آموزش فعالیت‌هایی خاص نظیر آرایش‌کردن توانسته‌اند نگاه مردم را به خود معطوف کنند. همچنین بعضی از این افراد با گذاشتن تصاویر وسایل و خانه لاکچری (اشرافی) افراد بسیاری را به سمت خود کشانده که این مسئله مشکلات و تبعات بسیاری را ایجاد کرده است. جشن تولدها و سالگردهای خاص با هدایای گران‌قیمت و انتشار تصاویری از این مراسم‌ها باعث نوعی تحمل فشار و آزار روانی برای قشر متوسط جامعه شده است، کسانی که برای تشکیل زندگی مشترک خود سختی‌های بسیاری کشیده‌اند و توان برگزاری چنین مراسم‌هایی را ندارند. این افراد با استفاده از همین شهرتی که از فضای مجازی گردآمده از امکانات بسیاری بهره‌مند می‌شوند، این امکانات بیش از اندازه که توسط فروشندگان به این افراد داده می‌شود، تأثیرات روانی بسیاری بر قشر متوسط و ایجاد انگیزه برای دنباله‌روی از سبک‌های خاص زندگی می‌گذارند. این درست است که طبقات اجتماعی مختلف در کشور ما وجود دارد و هر کسی با توجه به توان اقتصادی خود زندگی می‌کند، اما مسئله این است، افرادی که از رفاه اقتصادی خوبی برخوردار هستند زندگی خود را به‌گونه‌ای نمایش گذاشته‌اند که باعث نوعی نارضایتی از زندگی مشترک در افراد متوسط جامعه شده است.

۴-۲. خیانت: خیانت گاهی نتیجه فاصله‌گرفتن زوج‌ها به واسطه مقایسه‌ها و آرمان‌گرایی واهی ناشی از شبکه‌های اجتماعی است. هنگامی‌که زن یا شوهر در چهارچوب فردگرایی قرار گرفته و برای خود دنیای مجزایی را در نظر گیرند به جای اینکه با یکدیگر تعامل و صحبت کنند روی به دنیای مجازی آورده که در این زمینه ممکن است اتفاقات ناخوشایند زیادی مثل خیانت به وجود آید و دسترسی آسان به گروه‌های اجتماعی همچون تلگرام و اینستاگرام نیز سبب شده است که آرمان‌گرایی واهی بین افراد رواج پیدا کند (۷).

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

آرمان‌گرایی واهی در فضاهای اجتماعی سبب شده که خانم‌ها تصاویری از آرایش‌های غلیظ با پوشش نامناسب از خود در شبکه‌های اجتماعی منتشر کرده یا آقایان خود را با یک سوپراستار مقایسه کرده و با آنان شبیه‌سازی کنند، در صورتی که کار هنرمندان بیشتر جنبه تجاری داشته و بر اساس شغلی که دارند در این‌گونه فضاها ظاهر به خصوصی را برای خود به وجود می‌آورند (۸). هنگامی‌که زن یا شوهر در فضاهای مجازی در وضعیت نامناسب قرار گرفته با نداشتن آگاهی در این فضاها وسوسه شده و زمانی که برایشان مشکلاتی پیش آید به جای حل این مسئله با ورود به این فضاهای نامناسب خیلی راحت زمینه‌های خیانت به همسر خود را به وجود می‌آورند، لذا ارتقاء آگاهی خانواده‌ها و آموزش به آن‌ها در این رابطه امری بسیار ضروری است که نباید مورد غفلت مردم و مسئولان قرار گیرد.

۴-۳. دل‌زدگی، بی‌مهری و عدم رضایت: بسیاری معتقدند اینستاگرام به دلیل دامن زدن به مقایسه‌های اجتماعی، «مولد افسردگی» است و می‌تواند برای ساعات متوالی ذهن افراد را درگیر زندگی دیگران کند. چنین تعبیری خیلی دور از واقعیت نیست. برای اثبات آن کافی است صفحات اجتماعی یکی از دوستانتان را در اینستاگرام و شبکه‌ی اجتماعی دیگری مثل توییتر یا فیس‌بوک یا... مقایسه کنید. اکثر آدم‌ها در شبکه‌های اجتماعی مختلف از حالات روحی مختلف و مشکلاتشان صحبت می‌کنند اما محتواهای اینستاگرامی اغلب صرفاً به زمان‌های خوشی که جلوه‌ی تصویری خوبی دارند منحصر می‌شود. زمان‌هایی مثل طبیعت‌گردی، رستوران رفتن، هدیه گرفتن و... در واقع اینستاگرام حقیقت را دستکاری می‌کند یا در بهترین حالت فقط بخشی از حقایق را به مخاطبانش انتقال می‌دهد. همین مسئله باعث قیاس باطن زندگی افراد با ظاهر زندگی دیگران می‌شود و مواردی مانند افسردگی، حسادت و... در آن‌ها شکل می‌گیرد یا تشدید می‌شود (۹).

۴-۴. سردی روابط زناشویی: فضاهای مجازی، به واسطه تنوع و جذابیتی که دارند و به خاطر عدم فرهنگ‌سازی مناسب و آموزش صحیح، می‌توانند به کارکرد روابط زناشویی در خانواده آسیب جدی و مخربی وارد کنند. از مهم‌ترین آسیب‌های فضای مجازی، ایجاد روابط فرازناشویی و خیانت محسوب می‌شود؛ در این میان این نکته جالب توجه است که آسیب‌های رفتاری که در این راستا مشاهده شده بیشتر از طریق آقایان صورت گرفته است، اما خانم‌ها نیز در بسیاری موارد به دلیل شکست خوردن‌های عاطفی ناشی از خیانت و جدایی، بیشتر درگیر شبکه‌ها و فضاهای مجازی می‌شوند، تا خلأ عاطفی‌شان را از آن طریق جبران و به نوعی سر خود را گرم کنند (۱۰).

یکی از دلایل اصلی آسیب‌پذیری روابط زناشویی در استفاده از این شبکه‌ها، کنجکاو بودن در زمینه آشنایی با جنس مخالف و سردمزاجی زوجین به علت مشکلات و اختلاف عقیده و سلیقه است. وضعیت روحی و روانی فرد بر اثر اختلافات زناشویی به یک حالت خاصی تغییر می‌کند و به وضعیتی مانند احساس تنهایی، کاهش علاقه و محبت به همسر و... منجر می‌شود اما اگر این تعارضات و اختلافات حل نشود و زوجین نسبت به حل اختلافات زندگی خود اقدامی نکنند این نوع خلأها در زندگی فرد به شکل‌گیری روابط فرازناشویی و به صورت پنهانی در شبکه‌های مجازی می‌انجامد، که در ادامه این روابط می‌تواند به همراه دل‌بستگی زیاد، خیانت به همسر و روابط خارج از چارچوب خانواده منتج شود. اما همان‌گونه که گفته شد سرمنشأ این‌گونه روابط کم‌توجهی و عدم زمان‌گذاری کافی با همسر و گفتگو و تعامل است و

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

همچنان ایجاد شک و نگرانی نیز یکی از آفت‌های این فضاست (۱۱).

۴-۵. جنگ و نزاع در خانواده: اینستاگرام بر روی شخصیت، رفتارهای اجتماعی و حتی خواب کاربران خود اثرات مضرّی می‌گذارد. متأسفانه این شبکه اجتماعی مانند بسیاری از شبکه‌های اجتماعی دیگر و چه بسا بیشتر، اعتیادآور است! کاربران اینستاگرام همیشه نگران این هستند که از رویدادهای جدید بی‌خبر بمانند. به همین دلیل، در طی روز بارها به اینستاگرام سر زده و ساعت‌ها در آن به جستجوی تازه‌ها می‌پردازند. از آن جایی که بیشترین کاربران اینستاگرام را جوانان و نوجوانان تشکیل می‌دهند، محافظت از سلامت روانی این افراد بسیار ضروری است.

خانواده نقش مهمی در سرنوشت افراد و جامعه دارد و تحکیم روابط در خانواده وابسته به نظم و همبستگی بوده که از درون خانواده می‌جوشد که خود متأثر از کیفیت زیست آن‌ها است. بنابراین خانواده‌هایی که انسجام بیشتری داشته فرزندهایی را تربیت و به جامعه تحویل خواهند داد که از ثبات و آرامش بیشتری برخوردار باشند. انسجام خانواده به معنای وفاق و وحدت است؛ با توجه به اینکه خانواده از حالت گسترده به سمت هسته‌ای بودن پیش رفته سبب شده تا روابط صمیمی بین افراد و خویشاوندان کمتر شود. همچنین شبکه‌های اجتماعی نظیر اینستاگرام می‌توانند باعث ایجاد سلیقه متفاوت و اختلاف بین اعضای خانواده، همسران، والدین و فرزندان شود که خود منتج به نزاع‌ها و خشونت‌ها گردد. شایان ذکر است که منشأ خشونت می‌تواند همان حس عدم رضایت باشد که ناشی از تحت تأثیر قرار گرفتن در فضای مجازی و اینستاگرام به ویژه در مورد رفتارهای انحرافی و سبک‌های زندگی اشرافی است.

بحث و نتیجه‌گیری

اینستاگرام که یکی از شبکه‌های اجتماعی محبوب عصر تکنولوژی است به دلیل خصیصه جهانی و فراملی درون ماهیتی خود، به محلی برای تقابل فرهنگ‌ها (ارزش‌ها و هنجارها) مبدل شده است به طوری که افراد مختلف با عقاید گوناگون از فرهنگ‌های متفاوت در آن به فعالیت، بیان و ابراز سبک زندگی خویش و یا سبکی از زندگی که دوست دارند در پیش بگیرند، می‌پردازند. این امر می‌تواند نهاد بنیادین خانواده و مهم‌تر از آن زندگی کودکان را در این نهاد، نشانه برود و از آن جایی که در خانواده اساس و پایه‌های اصلی را پس از والدین، فرزندان تشکیل می‌دهند، حفظ و حراست از آنان در برابر آسیب‌های ناشی از فضای مجازی و به طور خاص شبکه اینستاگرام، بسیار مهم قلمداد می‌شود. جوامع مختلف هرکدام به نوعی در باب اهمیت و ارزش خانواده احساس نیاز کرده و قوانینی نیز در این رابطه به تصویب رسانده‌اند. کشور ما نیز از این قاعده مستثنا نبوده و برای نهاد بنیادین خانواده ارزشی بسیار قائل گردیده است، به طوری که در متن و بطن قانون اساسی بدان پرداخته و در اصل دهم به صراحت خانواده را نهاد بنیادین جامعه تلقی می‌کند که باید مورد حفظ و حراست قرار گیرد و تمامی برنامه‌ریزی‌های موجود و قوانین و مقررات باید بر مبنای تسهیل تشکیل خانواده و حفظ و حراست از قداست آن و تحکیم پایه‌های آن بر مبنای آموزه‌های اسلامی برقرار شود و تمام تلاش‌ها بر این باشد که این نهاد بنیادین مورد خدشه یا کم‌توجهی قرار نگیرد. لذا با ملاحظه آسیب‌های اینستاگرام بر نهاد خانواده چالش‌های آن با قانون اساسی ایران و لزوم اتخاذ تدابیری جهت پیشگیری و کنترل آثار سوء این شبکه اجتماعی بر نهاد خانواده و به ویژه کودکان که به طور مستقیم یا غیرمستقیم می‌توانند از تبعات آن متأثر شوند، نمایان می‌گردد.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

از سوی دیگر ظرفیت‌های قانونی حمایتی دیگری نیز وجود دارد که نیازمند توسعه و تنجیز است؛ از جمله اینکه در مورد بهره‌کشی اقتصادی از کودکان در اینستاگرام، قانون حمایت از اطفال و نوجوانان بر حمایت خود از اطفال تأکید دارد و بهره‌کشی از آنان را جرم قلمداد می‌کند.

در بحث تقابل پدیده نوظهور اینستاگرام و ورود آن به جامعه ایرانی، درمی‌یابیم که این میزبانی باعث بروز نوع جدیدی از سبک زندگی می‌شود که در عین محبوبیت و جلب توجه می‌تواند زیان‌بار باشد، زیرا محیط اینستاگرام محیطی اغراق‌آمیز و توأم با بزرگ‌نمایی است و این اغراق ذاتی، اگر مورد توجه قرار نگیرد یا آموزش داده نشود (آموزش صحیح استفاده و مواجهه با فضای مجازی بالأخص اینستاگرام)، باعث بروز آثاری سوء و رفتارهایی پرخطر در افراد جامعه و خانواده‌ها، نظیر دل‌زدگی و سردی از خانواده، بهره‌کشی برخی والدین از فرزندان در جهت کسب درامد حاصل از بازدیدهای تبلیغاتی، گوشه‌گیری، عدم رضایت درونی، آسیب‌های روحی و روانی به اطفال و نوجوانان و دور ساختن آن‌ها از حقیقت کودکی، مقایسه کردن زندگی خویش با دیگران، خیانت و بی‌توجهی به خانه و خانواده و امثال آن می‌شود، و مسئله مهم آن‌که محیط اینستاگرام معد ایجاد این‌چنین رفتارهایی خواهد بود. از آنجا که مواجهه با تکنولوژی و به‌روزآوری زندگی اجتماعی و فردی امری غیرقابل انکار است و نمی‌توان به واسطه زیان‌بار بودن محیط فضای مجازی مانع استفاده و بهره‌وری سودمندانه و آگاهانه و در جهت بهبود زندگی از آن شد، لذا باید در جهت آموزش و آگاه‌سازی در مورد نحوه صحیح استفاده از فضای مجازی (اینستاگرام) کوشید. این آموزش و آگاه‌سازی می‌تواند از طرق مختلفی نظیر تمسک به رسانه‌های جمعی پرمخاطب (تلویزیون و رادیو)، بیلبوردهای تبلیغاتی، آموزش در مدارس، آموزش اعضای خانواده‌ها در مراکز آموزشی، مجلات، روزنامه‌ها، و ... محقق شود.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی، شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

تضاد منافع

نویسنده هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را اعلام نکرده است.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

References

1. Morovati S, Darabi F. Re-Observing the mutual rights of family members in Razavi's lifestyle. Islamic social studies. 2014; 100: 54-27. [Persian]

2. Dabaghi M. globalization of family rights; Challenges and solutions in Iranian law. Master's thesis. Tehran: University of Tehran; 2013. [Persian]

3. Ghaffarizadeh M. Examining the moral solutions of family consolidation. Master's thesis. Qom: Qom Seminary Management Center University; 2017. [Persian]

4. Shabestan. Harms of parental instrumental use of children in cyber space. 2019. Internet article. Available at: http://vasael.ir/ [Persian]

5. Bahman Sh. Investigating the legal status of alimony in long-term temporary marriage and its effects. Master's thesis. Naraq: Islamic Azad University, Naraq Branch; 2014. [Persian]

6. Mousavi Ahmadi RS. Investigating and analyzing the features of the new family protection law and comparing it with the previous law. Master's thesis. Tehran: Islamic Azad University of Science and Research, 2015. [Persian]

7. How can the virtual world destroy the relationship between husband and wife? 2017. Internet article. Available at: https://www.aftabir.com/articles/computer_internet_infortmation_technology/internet_network/c14_1499935323p1.php [Persian].

8. Khelghati M. Social networks, emergence and evolution. Faslnameh Ketabe Mehr. 2010; 1(1): 9. [Persian]

9. People get jealous and depressed on Instagram. 2018. Internet article. Available at: https://fa.alalam.ir/news/3460356/ [Persian]

10. Nasiri b. Pathology of virtual space in emotional relationships of spouses. Qom: Al-Zahra University; 2018. [Persian]

11. The destructive effect of cyberspace on marital relations. 2017. Internet article. Available at: https://www.bloghnews.com/news/300103/ [Persian]

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-02]

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.